

úprav nahrazena novou – jež byla po zrušení svatyně uložena na podlaže nejsvětější svatyně, kde ji našli archeologové.

Další možností, jak se s těmito počty popasovat, je varianta, že v Aradu bylo současně uctíváno více božstev. V jednu dobu dokonce tři funkční stély, z nichž každá náležela jednomu božstvu (Hospodinu, Ašeře a Baalovi), což je dokladem kanaánského odkazu v Judsku. Dvě stély měly být zazděny do zdi velesvatyně (Ahlström 1984, s. 130–131). Pravdou je, že ještě jeden z kamenů ve zdi se od ostatních tvarem odlišuje, ale doposud nebylo potvrzeno, že se jednalo o macevu.

Na dochovaných stélách nejsou patrné žádné nápisy či kresby, až na stopy po červené barvě na zazděné stéle (Herzog–Aharoni–Rainey 1987, online). Podle druhé hypotézy dva malé kadidlové oltáře (obr. 6), jež původně stávaly u vchodu do velesvatyně, tvořily dva soubory se stélou a symbolem Ašery. Menší stéla reprezentovala boha Baala a bohyně Ašera byla zastoupena (nedochovaným) dřevěným kulem. Velký obětní oltář na nádvoří sloužil hlavnímu božstvu – Hospodinu. Jemu měla pak patřit větší stéla ve velesvatyni (Halpern 2009, s. 88).

Tyto dvě teorie jsou postaveny na kanaánských tradicích doby železné v kombinaci s biblickým textem, v němž se píše, že v Jeruzalémě byly v Šalomounově chrámu umístěny předměty pro tuto trojici bohů (2Kr 23,4). Určit stáří, dobu používání a funkci obou stél je takřka nemožné. Autor této knihy donedávna teorie o třech současně uctívaných božstvech v Aradu vylučovat, protože neměla paralelu mezi archeologickými nálezy. Nyní, po objevení výklenku ve vedlejší lodi v chrámu v Moce a fragmentu snad Baalových nohou, si tato představa o současném uctívání více božstev v rané fázi judského náboženství zaslouží znovuotevření této otázky.

Musíme brát v potaz, že svatyně existovala přibližně 30 až 50 let a její přechod z jedné fáze do druhé nebyl způsoben kultickými či sociálními změnami, nýbrž byl výsledkem násilného zničení pevnosti ve vrstvě X. Dále se musíme ptát, jakou formu měl kult praktikovaný na aradském pahorku před zbudováním svatyně a zda v něm hrálo roli vícero stél i božstev zároveň. Neumíme si totiž představit, že by Arad (ještě jako vesnice) v dobách svého založení existoval bez veřejných kultických aktivit.

Obr. 6 Dva oltáře a dvě stély (kopie v místě), Tel Arad (David R. Moulis)